

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์

กระบวนการฝึกลูกมือช่างฝีมืองานหัตถกรรมในชุมชนเมือง

ชื่อผู้เขียน

นายสมบูรณ์ ทำนอง

ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการศึกษาอกระบบ

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์	ประธานกรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร. ชูเกียรติ สีสุวรรณ	กรรมการ
อาจารย์วิสุทธิ วานิช	กรรมการ

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการฝึกลูกมือช่างฝีมืองานหัตถกรรมในชุมชนเมือง และองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับกระบวนการฝึกหัดลูกมือช่างฝีมืองานหัตถกรรมในชุมชนเมือง ในการศึกษาวิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ และการสังเกตในกลุ่มช่างฝีมือ ลูกมือช่าง อดีตช่างฝีมือ เจ้าของสถานประกอบการ ผู้อาวุโส และผู้นำชุมชนในพื้นที่บ้านวัวลาย ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการฝึกลูกมือช่าง อาจแบ่งเป็น 2 ยุค ได้แก่ ยุคดั้งเดิมและยุคปัจจุบัน ดังนี้

1. ยุคดั้งเดิม ซึ่งเริ่มต้นนับแต่การเริ่มก่อตั้งชุมชน จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2519 กระบวนการฝึกลูกมือช่าง เป็นกระบวนการที่ครบวงจรทั้งในส่วนของผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดคือ สถาบันครอบครัว และเครือญาติ ซึ่งจะให้ความรู้ ฝึกหัดทักษะ ความชำนาญ ตลอดจนเทคนิควิธีการในการปฏิบัติในขั้นตอนต่าง ๆ จากสิ่งที่ย่ำง่ายสู่สิ่งที่มีความซับซ้อนมากขึ้นตามลำดับ ให้แก่ลูกหลานในครอบครัว ทั้งยังจะมีการเน้นย้ำถึงคุณธรรมจริยธรรมในการประกอบอาชีพ ควบคู่กับการปลูกฝังจิตสำนึก ห่วงแทนในงานหัตถกรรมของชุมชน และพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อถึงข้อกำหนดและข้อห้ามในการปฏิบัติงานอาชีพ โดยใช้วิธีการฝึกจากการบอก การสอน การสาธิตให้ดู การทดลองปฏิบัติจริง

การว่ากล่าวตักเตือน และมีการกำหนดกฎเกณฑ์ในการเรียนรู้ สำหรับสื่อที่ใช้เป็นสื่อของจริงที่มืออยู่ในชุมชน ทั้งสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และสื่อบุคคล ในส่วนของการประเมินผลนั้นเป็นการประเมินผลร่วมกันระหว่างผู้สอน และลูกมือช่าง ซึ่งจะประเมินถึงความสมบูรณ์เรียบร้อยของผลงาน และมีการวิพากษ์วิจารณ์ถึงจุดเด่นจุดด้อยร่วมกัน เพื่อนำไปสู่พัฒนาการที่ดีขึ้น

2. ยุคปัจจุบัน นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2520 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคของการผลิตหัตถกรรมเพื่อการค้า เป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อกระบวนการฝึกลูกมือช่างฝีมืองานหัตถกรรมในชุมชนเมือง ในยุคนี้ได้มีการแยกส่วนเนื้อหาการฝึกโดยวิธีการฝึกก็ยังคงเป็นการบอก การสอน การสาธิตให้ดู และการทดลองปฏิบัติจริง ในเนื้อหาการฝึกเฉพาะด้านตามความสนใจ สำหรับสถาบันที่ทำหน้าที่ฝึกนั้น นอกจากครอบครัวและเครือญาติแล้ว สถาบันทางสังคม เช่น สถานประกอบการยังมีบทบาทร่วมในการฝึก สำหรับสื่อที่ใช้ในการฝึกนอกจากเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ แล้วก็คือสื่อบุคคล เจื้อนใจและวิธีการในการประเมินผลได้มีแรงจูงใจเกี่ยวกับค่าตอบแทนเข้ามาเกี่ยวข้อง ด้วยเหตุที่ยุคนี้มีการแยกส่วนเนื้อหาการเรียนรู้ออกเป็นส่วน ๆ ตามความสนใจทำให้ลูกมือช่างที่ผ่านการฝึกเป็นช่างที่มีความชำนาญเฉพาะด้านไม่รอบรู้เช่น ช่างฝีมือในยุคดั้งเดิม

สำหรับองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับกระบวนการฝึกลูกมือช่างฝีมืองานหัตถกรรมนั้น ประกอบด้วยองค์ประกอบทางด้านสังคม ได้แก่ สถานการณ์ในการเรียนรู้ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการฝึก ความถี่ของการฝึกและนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวซึ่งเป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดความสนใจในการฝึกยังมีการคิดสร้างสรรค์เนื้อหาการเรียนรู้เพิ่มขึ้น

องค์ประกอบทางเศรษฐกิจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต ทำให้เกิดการแยกเนื้อหาการฝึกตามความสนใจและค่าตอบแทนทางเศรษฐกิจ ทั้งยังเป็นแรงจูงใจในการเลือกเข้าสู่อาชีพของลูกมือช่าง ส่วนองค์ประกอบทางวัฒนธรรมได้แก่ ค่านิยมเกี่ยวกับงานอาชีพ ซึ่งมีผลต่อการเลือกเข้าสู่อาชีพของลูกมือช่าง และการสืบทอดงานหัตถกรรมแก่คนรุ่นใหม่ในชุมชน ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นตัวแปรสำคัญในการกำหนดเนื้อหาที่ผู้สอนจะถ่ายทอดให้แก่ลูกมือช่าง ทั้งยังเกี่ยวข้องกับการสูญหายของเนื้อหาที่ลึกซึ้งบางอย่างและการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันของช่างในชุมชน ช่างต่างชุมชน นายจ้างกับลูกจ้าง หัวหน้ากับลูกน้อง ในทางกลับกันระบบดังกล่าวอาจเป็นปัจจัยกระตุ้นในการสร้างเสริมประสบการณ์ในการเรียนรู้ให้แก่ช่างฝีมือและลูกมือช่างอย่างต่อเนื่อง